

Я. П. ЛЕМІШКА

ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БОГДАНА ІВАНОНЬКІВА

У статті висвітлено етапи становлення Б. Іваноньківа як хорового диригента від 1970-х років до сьогодення. Звернено увагу на основні методи роботи з керованими ним аматорськими хоровими колективами. Проаналізовано репертуар, який формував Б. Іваноньків під час концертної діяльності, звертаючи увагу на його стильову, жанрову різноманітність та орієнтацію на виконавський професіоналізм.

Ключові слова: диригентсько-хорова діяльність, Б. Іваноньків, диригування, репертуар.

Я. П. ЛЕМІШКА

ДИРИЖЕРСКО-ХОРОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БОГДАНА ИВАНОНЬКИВА

В статье отражены этапы становления Б. Иванонькива как хорового дирижера от 1970-х годов до настоящего времени. Обращено внимание на основные методы работы с любительскими хоровыми коллективами, которыми он руководил. Проанализирован репертуар, который формировал Б. Иванонькив во время концертной деятельности, обращая внимание на его стилевое, жанровое разнообразие и ориентацию на исполнительский профессионализм.

Ключевые слова: дирижерско-хоровая деятельность, Б. Иванонькив, дирижирование, репертуар.

YA. P. LEMISHKA

CHOIR AND CONDUCTING OCUPATION OF BOGDAN IVANONKIV

The article highlights the stages of B. Ivanonkiva formation as choral conductor from 1970s to the present. Attention is paid to the basic techniques of working with amateur choirs managed by him. The repertoire is analyzed, which was formed by B. Ivanonkiv during live performances, drawing attention to his style and genre diversity and focus on performing professionalism.

Key words: conducting and choral ocupation, B. Ivanonkiv, conducting, repertoire.

Останнім часом українські вчені все частіше порушують питання, пов'язані з дослідженням хорового мистецтва. Адже це та сфера духовної культури, без якої не відбувається становлення культурно розвиненої нації. Важливу роль у цих процесах відіграють керівники хорових колективів. Без їхньої одержимості і самовідданості високе мистецтво цих колективів неможливе. Одним із таких хорових диригентів є Богдан Михайлович Іваноньків.

Творчість Б. Іаноньківа досліджували музикознавці та краєзнавці О. Смоляк [4; 5], О. Цигилик [6], В. Губ'як [1], Д. Губ'як [2], П. Медведик [3] та ін. Вони висвітлювали творчу постать Б. Іваноньківа в цілому, не торкаючись окремих її граней.

Мета статті – висвітлити диригентсько-хорову діяльність відомого українського митця Б. Іваноньківа в контексті розвитку аматорського та професійного хорового мистецтва від 1970-х років до сьогодні.

Відомий в Україні та поза її межами хоровий диригент, педагог, культурно-мистецький діяч, заслужений артист України, художній керівник і головний диригент камерного хору Тернопільської обласної філармонії Богдан Михайлович Іваноньків народився 20 січня 1945 р. в с. Ріпинці Буцацького району Тернопільської області в селянській сім'ї.

Диригування хором вперше привернуло увагу Б. Іваноньківа в той час, коли він навчався на третьому курсі Івано-Франківського державного музичного училища на відділі народних інструментів, опановуючи такі інструменти, як фортепіно, акордеон та домру. Неабияку роль у

цьому відіграли і його педагоги: Борис Федорів з вокалу та викладач з диригування Михайло Магдій – знавець гуцульського фольклору, багатолітній керівник оркестрової групи Гуцульського державного ансамблю пісні і танцю. Неодноразове відвідування Б. Іваноньківим репетицій цього колективу й сприяло прихильному ставленню до диригування, що в подальшому стало його основною професією.

Після закінчення Івано-Франківського музичного училища Б. Іваноньків як кращий випускник працював викладачем вокалу та концертмейстером у Снятинському культурно-освітньому училищі, що на Прикарпатті. Зокрема в снятинський період Б. Іваноньків розпочинає свою диригентську практику. Працюючи в Снятинському культурно-освітньому училищі, Б. Іваноньків пройшов велику хормейстерську та концертмейстерську практику під керівництвом відомого в Галичині диригента Ю. Дзюбановича, який навчив його вміння спілкуватися із хористами, а також початкових секретів диригентської майстерності. Але це не зупинило молодого викладача на досягнутому, а спонукало до подальших музичних студій.

З 1967 по 1972 роки Б. Іваноньків – студент Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка. Тут він одночасно навчається на двох факультетах: диригентсько-хоровому (клас професора Ю. Луціва) та вокальному (клас професора М. Байко). Перший навчав його глибини осягання хорових творів малих та великих форм, філігранної мануальної техніки диригування, навичок інтерпретації музичних творів, а в класі М. Байко він мав можливість розширити амплітуду вокального мистецтва через засвоєння технічних навичок академічного співу. Крім того, Б. Іваноньків відвідує заняття відомих педагогів-диригентів М. Колесси, Є. Вахняка, М. Антківа, від яких бере усе те краще, що було в їхній педагогічній практиці. Удосконалюючи свої знання з вокалу, він деякий час приватно займався у відомого вокального педагога О. Бандрівської – племінниці славетної співачки С. Крушельницької.

Під час навчання в консерваторії майбутній маєстро удосконалює свої практичні знання та вміння в роботі з аматорськими хоровими та вокальними колективами, зокрема зі студентською хоровою капелою Львівського державного університету ім. І. Франка, яку він сам організував і довів до високого мистецького рівня. Доказом цього була неодноразова участь у святкових концертах, які відбувалися в університеті та в міських концертних залах. Визначною подією у його житті залишилася праця з вокальним чоловічим квартетом, який діяв при цьому навчальному закладі. З останнім він як керівник та учасник побував з концертами в Любліні (Польща), Москві, Саратові (Росія), Харкові, Ужгороді, Снятині (Україна), а також на Всесоюзних конкурсах студентської молодіжної пісні (Москва, Саратов, Харків), де й отримав звання лауреата. За успішне керування цим колективом Б. Іваноньків отримав письмову подяку від славетного українського співака І. Козловського.

Після завершення навчання у Львівській консерваторії Б. Іваноньків повернувся на Тернопільщину: спочатку працював художнім керівником обласної філармонії (1972–974), а опісля – викладачем хорових дисциплін Тернопільського державного музичного училища ім. С. Крушельницької. Робота художнім керівником виявилася для нього рутинною і малоефективною у творчому зростанні. Тому через два роки він переходить на викладацьку роботу в місцеве музичне училище і працює в ньому до 1993 р.

На початковому етапі роботи в музичному училищі Б. Іваноньків веде диригування та хоровий клас і одразу повністю поринає в стихію цих предметів. На відміну від інших викладачів, які переважно працювали над технікою диригування та засвоєнням партитур, молодий педагог розширює коло учнівських інтересів до рівня пізнання історії диригентського мистецтва Тернопільського краю, до глибокого засвоєння вокально-хорової органіки. З самих початків роботи зі студентами в класі Б. Іваноньків навчає їх щоденної системної праці, вивчення напам'ять хорових партій та партитур (остання активізує вироблення музичного слуху, музичної пам'яті та вільного почування в майбутньому перед хоровим колективом). Як результат такої роботи – його випускники – народний артист України Я. Лемішка, заслужені артисти України Н. Чорпіта, Б. Репка, О. Лилик, хормейстер національної капели України «Думка» Ф. Фещак, керівник Тернопільського гурту «Світозари» І. Ясній та ін. – стали гордістю його класу.

Респектабельною в цей час була робота зі студентським хором Тернопільського державного музичного училища ім. С. Крушельницької (цьому колективу він присвятив 12 років са-

мовідданої праці). З самого початку роботи з колективом він приступив до вироблення хорового формату. Така метода вимагала постійного вокально-технічного удосконалення, а разом з тим і ансамблевого практичного закріплення. Це спонукало все частіше і більше використовувати ті вокально-технічні вправи, які «спрямовували в одне русло емісію хорового звука, а в кінцевому результаті ідеально вирівнювало звуковий потік. Власне такого роду робота над хоровим звуком і робить сам спів – мистецьким, а сам колектив – професіональним» [4, с. 15].

Зміна звукової орієнтації відповідно впливала на зміну хорового репертуару, який все більше осягає твори великої форми, тобто стає професіональним за своєю суттю. Таким чином, в репертуарі студентського хору Тернопільського музичного училища ім. С. Крушельницької під керівництвом Б. Іваноньківа з'явилися кантати «Заповіт» С. Людкевича, «Хустина» Л. Ревуцького, «Москва» П. Чайковського, фрагменти з «Реквієму» В.-А. Моцарта, «Пори року» Й. Гайдна, «Вулиця» Ф. Колесси, обробки народних пісень М. Леонтовича, К. Стеценка, О. Кошиця, С. Людкевича, М. Колесси та ін.

Б. Іваноньків – багатолітній керівник народної чоловічої хорової капели «Кооператор» (1974–1987). Колектив під його керівництвом – яскрава сторінка в хоровому мистецтві не тільки Тернопільського краю, але й усієї Української республіки та колишнього Радянського Союзу. Завдяки фаховій підготовці його керівника цей колектив від аматорського рівня доріс до професіонального. Адже учасники цього колективу за короткий час навчилися володіти навичками хорової техніки: співочим диханням, звукоутворенням, строем, ансамблем, широкою палітрою динамічних та агогічних відтінків. Більшість творів з репертуару чоловічої хорової капели «Кооператор» у цей час базувалася на професійних виконавських засадах. Серед них: «Ой нема ні вітру, ні хвилі» М. Лисенка, «Тише, тише» хор солдат з опери Ш. Гуно «Фауст», «Ноченька» – хор селян з опери А. Рубінштейна «Демон», «Закувала та сива зозуля» П. Ніщинського, «Пою коні при Дунаю», «Чорна рілля ізорана» С. Людкевича та ряд українських народних пісень в обробці М. Леонтовича, К. Стеценка, О. Кошиця та ін.

Чоловіча хорова капела «Кооператор» під керівництвом Богдана Іваноньківа неодноразово виступала з концертами в багатьох селах та містах Радянського Союзу, а також за кордоном (Болгарія, Польща, Чехословаччина). Десять творів із репертуару цього колективу було записано на грамплатівку фірми «Мелодія», а в 2004 р. перезаписані на компакт-диск.

Богдан Михайлович багато сил та творчої енергії вклав у мистецьке життя Струсівської заслуженої самодіяльної капели бандуристів «Кобзар» (1972–1999). Завдяки його професіональним підходам цей колектив досягнув високого рівня. Доказом цього є неодноразове залучення Струсівської капели бандуристів «Кобзар» під керівництвом Б. Іваноньківа до урядових концертів, присвячених пам'ятним датам держави, які відбувалися в Тернополі, Києві, Москві та за кордоном (у Польщі, Болгарії, Німеччині, Франції, США, Канаді).

Б. Іваноньків як керівник-новатор увів у склад Струсівської капели бандуристів «Кобзар» такі додаткові народні інструменти, як скрипки, цимбали, баян, контрабас, бугай, сопілку, тріскавки, які надали колективу особливого колоритного звучання, розширили амплітуду трактування художніх образів, збагатили репертуар. Тому ряд українських та зарубіжних музичних критиків та високопрофесійних музикантів захоплювалися цим колективом, звертали увагу на його високий мистецький рівень, «на вміння глибоко і переконливо розкривати художні образи творів, доносити до слухача їхній зміст, стиль, колорит та характер» [5, с. 12].

Дбаючи про майбутнє поповнення колективу, Богдан Михайлович у другій половині 80-х років ХХ століття організував на базі Тербовлянського культурно-освітнього училища ансамбль хлопчиків-бандуристів «Кобзарик» і доручив його керівництво викладачу Ярославі Кубіт [1, с. 61]. Робота з бандуристами-підлітками проводилася декілька років і дала хороші результати: більшість із учасників поповнили лави основного складу капели бандуристів і стали її окрасою.

У 1987 році за значну культурно-мистецьку та концертно-виконавську діяльність, а також високий професійний рівень підготовки хорових колективів Б. Іваноньків отримав мистецьке звання «Заслужений артист України». Це була справжня оцінка його подвижницької діяльності на ниві українського музичного мистецтва.

Найвищого злету Струсівська заслужена капела бандуристів «Кобзар» набула в період національного відродження України (перша половина 90-х років ХХ століття). Керівник разом із учасниками колективу отримав «друге творче дихання», інтенсивно працюючи над новим (у старі часи забороненим) репертуаром. Як результат – колектив капели бандуристів підготував і представив слухачам такі концертні програми, як «Історичні та козацькі пісні», «Колядки та щедрівки», «Стрілецькі та повстанські пісні», «Літургійна музика українських композиторів», що неодноразово тішили публіку «своїм артистизмом, своєрідністю інтерпретації та неординарністю самого представлення» [4, с. 18].

Широкого резонансу Струсівська заслужена капела бандуристів «Кобзар» під керівництвом Б. Іваноньківа набула після спільного концерту на батьківщині керівника Українського хору ім. О. Кошиця з Канади Володимира Климківа в с. Саранчуках Бережанського району Тернопільської області. Концертна програма складалася із двох відділень, де в першому була представлена Струсівська капела бандуристів «Кобзар». Виступ струсівських капелян надзвичайно зворушив емігрантів-хористів з Канади і це спонукало запросити Богдана Михайловича як висококласного майстра хорової справи до Канади та США для надання методичної та практичної допомоги місцевим аматорським колективам. Маєстро в 1994 році побував за океаном і справив на місцеву мистецьку публіку незабутнє враження своїм вокальним та диригентським виконавством.

Визначною подією у житті Б. Іваноньківа став виступ зі Струсівською заслуженою капелю бандуристів «Кобзар» на освяченні відновленої церкви в с. Ріпинцях Бучацького району Тернопільської області – його малій батьківщині. Крім співу архієрейської Служби Божої, колектив дав великий святковий концерт, який був сприйнятий односельцями нестихаючими оваціями.

З 1994 по 2011 роки Б. Іваноньків працював на посаді доцента кафедри вокально-хорових дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Багато вмінь та практичних навичок він передав студентам – майбутнім учителям музичного мистецтва. Тут він керував студентським камерним хором та вів клас диригування і вокалу. Працюючм педагогом, він вважав, «що ця сфера діяльності є визначальною в підготовці фахівців. Адже під час роботи з хоровим колективом студент має постійний педагогічний та психологічний контакт із аудиторією, безпосередньо спілкується з нею, впливає на неї, диктує свою волю, домагається кінцевого результату і публічно показує його аудиторії» [4, с. 19].

Цікавим і неповторним є сам процес проведення Б. Іваноньківим хорових репетицій. Насамперед акцент робиться на широкий спектр вокально-хорових розспівок, які не лише розігрівають голосовий апарат, але й вирівнюють хорове звучання, роблять його справді ансамблевим. Ця форма роботи займає майже половину репетиційного часу і вона повністю оправдана, оскільки через невеликий проміжок часу (в середньому – навчальний рік) дає блискучий результат. Опісля він працює над прочитанням хорового тексту (домашнє самостійне вивчення хорових партій напам'ять, вміння співати його мелодичним та гармонічним способами та динамічне і агітичне відтворення). Лише після цього акцентується увага на художній інтерпретації хорового твору. І власне її стрижнем є «праця над хоровим звуком: формуванням його в єдиній позиції, на глибокому діафрагматичному диханні, при чіткій артикуляції та дикції» [6, с. 116].

Великого значення Б. Іваноньків як диригент надає стилеутворюючим факторам: розумінню епохи, якою представлений хоровий твір, знанню індивідуального композиторського стилю, відчуттю манери хорового письма та тих принципів інтерпретації, які зазначав композитор у творі. Особливе місце в роботі маєстро з хором займає підбір репертуару. Адже репертуарний діапазон визначає художньо-мистецький рівень колективу. Тому він залучає твори, починаючи від епохи Відродження і закінчуючи сучасними композиторами-модерністами, хоча акцент робиться на творчості композиторів-класиків, оскільки, на його думку, лише класична музика може бути визначальною в підготовці справжнього музиканта-професіонала.

За час роботи зі студентським камерним хором Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка Б. Іваноньків підготував 4 повних концертних програми. У них гідне місце займають і твори великої форми – кантати «Радуйся, ниво

неполитая» М. Лисенка на слова Т. Шевченка, «Хустина» Л. Ревуцького на слова Т. Шевченка, «Вечорниці» П. Ніщинського (сценічний варіант), фрагменти зі Святої літургії Лесі Дичко та ін.

З 2011 року Б. Іваноньків – художній керівник та головний диригент камерного хору Тернопільської обласної філармонії. За декілька місяців роботи з філармонічним хором він підготував нову концертну програму із творів зарубіжних і українських композиторів, яка високомистецьким рівнем порадувала не одного професійного музиканта-хормейстера. За декілька років роботи з камерним хором обласної філармонії Б. Іваноньків збагатив колектив вокально-хоровою технікою, поглибив вокально-технічні навички співаків і домогся справжнього академічного камерного співу. Під керівництвом Б. Іваноньківа камерний хор філармонії підготував ряд концертних програм. Серед них: «Зарубіжна хорова музика», «Колядки і шедрівки», «Сучасні твори українських композиторів» та ін. Під керівництвом маестро камерний хор Тернопільської обласної філармонії вперше виконав із симфонічним оркестром хорову кантату «Заповіт» С. Людкевича, «Carmina burana» К. Орфа та «Вечорниці» П. Ніщинського. Виконання цих творів стало справжньою культурно-мистецькою подією не тільки в Тернополі, а й в Україні загалом.

Отже, становлення Б. Іваноньківа як хорового диригента відбувалося з часу навчання на відділі народних інструментів Івано-Франківського музичного училища у класі відомого на Прикарпатті диригента і оркестранта М. Магдія, завдяки якому остаточно сформувався інтерес до цього мистецького виду діяльності. Цей шлях привів Б. Іваноньківа від диригента аматорських хорових колективів до керівника професійного хору. З самого початку роботи у нього виробився професійний підхід в опрацюванні репертуару – кожен твір у виконанні керованого ним колективу завжди звучав по-мистецькому й вражав слухачів неординарністю і неповторністю. Такого роду професійні підходи у керуванні хоровими колективами вивели Б. Іваноньківа у ранг відомих диригентів-хормейстерів не лише в Україні, а й далеко поза її межами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губ'як В. Студія «Кобзарик» – продовжувач виконавських традицій Струсівської заслуженої капели бандуристів / В. Губ'як // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та Національної музичної академії України ім. П. Чайковського. Серія : мистецтвознавство. – 1(16). – 2006. – С. 60–63.
2. Губ'як Д. В. Грай, «Кобзарю». Наукове видання / Д. В. Губ'як. – Львів : Вид-во «ТеРус», 2010. – 280 с.
3. Медведик П. Маестро Богдан Іваноньків / П. Медведик // Тернопілля '95. Регіональний річник / [упор. Г. Куневич, М. Ониськів]. – Тернопіль : вид-во Збруч, 1995. – С. 696–701.
4. Смоляк О. Богдан Іваноньків – хоровий диригент, педагог / О. Смоляк. – Тернопіль : Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – 90 с.
5. Смоляк О. Творчий портрет Богдана Іваноньківа / О. Смоляк. – Тернопіль : Видавництво «Астон», 1996. – 36 с.
6. Цигилик О. Методика роботи Богдана Іваноньківа із камерним хором Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка / О. Цигилик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія : мистецтвознавство / [за ред. О. Смоляка]. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – № 2. – С. 116–118.